

VU Research Portal

The Holy Spirit in Luke-acts

Wittenberg, M.C.D.

2016

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Wittenberg, M. C. D. (2016). *The Holy Spirit in Luke-acts: The role of the reader*.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

BEKNOPTE NEDERLANDSE SAMENVATTING

Inleiding

In de inleiding bespreek ik kort het belang van de rol van de lezer bij het interpreteren van Bijbelse teksten. Gaat het om de originele auteur van de Bijbelse tekst, gaat het om de tekst zelf of is de lezer doorslaggevend bij het vaststellen van de juiste betekenis van een tekst? Het model van Umberto Eco is bij uitstek geschikt om de rol van de lezer in kaart te brengen. Daarnaast lenen het evangelie van Lucas samen met het boek Handelingen, zich goed om dit model van Eco op toe te passen. Lucas en Handelingen samen vormen een verhaal waarbij medewerking van de lezer nodig is om tot een goede interpretatie te komen. De inleiding sluit af met een kort overzicht van mijn vooronderstellingen en een korte beschrijving van elk hoofdstuk van deze dissertatie.

Hoofdstuk 1

Dit eerste hoofdstuk is een zogenoemd *Forschungsbericht* en geeft een overzicht van het tot dusver gedane onderzoek naar de heilige Geest in het evangelie van Lucas en het boek Handelingen. Dit hoofdstuk is een bewerking van mijn Research Master scriptie uit 2011. Vertrekpunt van dit overzicht is de in 1970 gepubliceerde dissertatie van James D.G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit*, welke een overweldigende stroom van reacties teweeg bracht. Vanuit diverse kerkelijke richtingen is er gereageerd en is, voor het eerst of opnieuw, de persoon en werking van de heilige Geest doordacht. In dit eerste hoofdstuk richt ik me op die aspecten waar algemene consensus over bestaat en op die aspecten waar de meningen uiteen lopen. Consensus vinden we over de rol van Lucas als schrijver: hij schrijft als geschiedkundige, als theoloog en als verhalenverteller. Kortom: in een geschiedkundig verhaal vertelt hij zijn theologie. Ook wanneer het gaat over het gebruik van het Oude Testament als achtergrond en de belangrijke rol van de heilige Geest in zending zijn de meningen nagenoeg gelijk. De meningen lopen uiteen wanneer het gaat om theologische zaken als de relatie tussen de heilige Geest en de waterdoop, de noodzaak van een tweede ervaring (naast bekering) van de heilige Geest met als bewijs daarvan het spreken in tongen en de vraag hoe Lucas de werking van de heilige Geest nu eigenlijk ziet: soteriologisch, eschatologisch, charismatisch of enkel als bekrachtiging tot zending? Dit overzicht van het onderzoek van de laatste veertig jaar laat zien dat de rol van de lezer van groot belang is. Kennelijk zijn exegetische en theologische conclusies nogal onderhevig aan de rol van de lezer. Anders gezegd: de lezer kleurt de uitkomsten van het verhaal. De prangende vraag is of er in het verhaal zelf ook grenzen aan deze kleuring te ontdekken zijn. Daarover gaat het vervolg van dit onderzoek.

Hoofdstuk 2

In dit tweede hoofdstuk wordt het model besproken waarmee de rol van de lezer is vast te stellen. Voor een zo nauwkeurig mogelijk leesproces zijn drie zaken van belang: auteur, tekst en lezer. Bij het interpreteren van de tekst leert de geschiedenis dat de nadruk vaak op één van deze drie valt: de juiste betekenis is te vinden in (de wereld van) de auteur, in de tekst zelf of wordt slechts door de lezer vastgesteld. Een model wat zoveel mogelijk recht doet aan alle drie de aspecten van het leesproces is het model van Umberto Eco: het model van de *coöperatieve lezer*. Dit model is bij uitstek geschikt voor verhalende teksten, vandaar de toepassing op het narratief van Lucas-Handelingen. Dit model van Eco wordt in het vervolg van dit proefschrift toegepast op drie hedendaagse lezers van Lucas-Handelingen, alle drie met een verschillende kerkelijke achtergrond. Het model van Eco wordt uitgebreid besproken in dit hoofdstuk, net zoals de tien “Geest-clusters” uit Lucas-Handelingen welke de basis vormen voor de bestudering van de rol van de drie uitgekozen lezers.

Hoofdstuk 3

Als eerste lezer komt Max M.B. Turner aan de orde. Turner is een geordineerd baptistenpredikant en professor emeritus aan de London School of Theology. Karakteristiek voor Turner is zijn evenwichtige en punctuele manier van onderzoek. Zeer grondig gaat hij tekst voor tekst na en steeds weer opnieuw stelt hij conclusies uit. Hij richt zich voornamelijk op de tekstuele betekenis van beide boeken en houdt hiermee rekening met de oudtestamentische achtergrond. Waardeoordelen of praktische toepassingen vinden we niet zo snel bij Turner. Pas als alle gegevens zijn geanalyseerd kan Turner besluiten met een aantal conclusies ten aanzien van de heilige Geest in Lucas-Handelingen. Hij ziet geen bewijs voor een normatieve tweede ervaring met de Geest en neemt Handelingen 2:38 als normatief uitgangspunt voor een Lukaanse pneumatologie. Daarnaast gebruikt Turner het begrip ‘nieuwe Exodus’ als een raamwerk waarbinnen Lucas-Handelingen begrepen moet worden: Jezus is de Geestvervulde persoon die het volk van God leidt in een nieuwe Exodus. Dit resulteert in een herstelde en gereinigde eschatologische gemeenschap.

Hoofdstuk 4

In dit vierde hoofdstuk wordt Robert P. Menzies besproken. Menzies is Pinkstertheoloog en heeft als zendeling gewerkt op de Filipijnen. Hij leest en interpreteert de Geest passages in Lucas-Handelingen anders dan Turner. Volgens Menzies is de Geest de bron van kracht, kracht om te getuigen van het evangelie. Daarbij kent Lucas geen soteriologische eigenschappen toe aan de Geest. Naast bekering is er een normatieve tweede ervaring met de Geest noodzakelijk om deze kracht tot getuigen te ontvangen. Het bewijs van een dergelijke tweede ervaring is het spreken in tongen. Over het algemeen gesproken besteedt Menzies meer aandacht aan het evangelie van Lucas dan aan het boek Handelingen. De bevindingen en interpretaties vanuit het evangelie dienen als basis voor zijn bespreking van de Geest

passages in het boek Handelingen. Hiermee neemt Menzies een groot deel van zijn voorkennis mee in zijn interpretatie van de Geest passages in Handelingen. De substantiele rol die de lezer speelt bij het vaststellen van een Lukaanse pneumatologie komt zeer sterk naar voren in de bespreking van Robert Menzies.

Hoofdstuk 5

De laatste lezer is William S. Kurz. Kurz is Katholiek priester, sympatisant met de charismatische beweging binnen het Rooms Katholicisme en hij heeft uitgebreid gepubliceerd over Lucas-Handelingen. Kurz kiest voor een narratieve methode en richt zich op het hele verhaal van Lucas-Handelingen. De heilige Geest speelt in dit verhaal een belangrijke rol en komt als zodanig dus ook aan de orde in Kurz' lezing. Vooronderstellingen over geloof, de Katholieke traditie en de canoniciteit van de Bijbel spelen een belangrijke rol bij Kurz. Deze vooronderstellingen kleuren zijn lezing van de tekst dan ook en beïnvloeden hiermee zijn interpretatie van de tekst. Vooronderstelling bij zijn literair-kritische benadering van de tekst is dat het verhaal van Lucas-Handelingen pas echt goed gelezen en begrepen kan worden door de *christelijke* lezer. Deze is, door goede Bijbelse (Rooms Katholieke) catechese in staat om te begrijpen waar het bij Lucas-Handelingen om gaat. Wat opvalt bij de bespreking van de diverse Geest passages is dat Kurz niet zozeer ingaat op hedendaagse theologische geschilpunten, maar zich vooral richt op de praktijk van het leven van de christen. Geestelijke groei en discipelschap staan centraal. Wanneer het gaat om de rol en werking van de heilige Geest komt Kurz uit op een zogenaamde en-en positie. Hij ziet de Geest als soteriologisch, te ontvangen bij waterdoop en Confirmatie, maar ook als een bekrachtiging voor zending. Charismatische uitingen van de heilige Geest, zoals onder andere het spreken in tongen, zijn bedoeld tot opbouw van het persoonlijke geloof van de christen.

Hoofdstuk 6

In dit zesde hoofdstuk staan de grenzen aan en de mogelijkheden van interpretatie centraal. Zijn er binnen de gegeven tekst grenzen aan te geven waarbinnen de interpretatie moet plaatsvinden of niet? En zo ja, gaan de drie besproken wetenschappers met hun lezing van de tekst over deze grenzen heen of niet? Zijn de mogelijkheden die de drie besproken wetenschappers allemaal even valide? Na een uitgebreide inleiding over mogelijke criteria om de grenzen van een tekst aan te geven worden de belangrijkste passages uit Lucas-Handelingen besproken. Dit zijn respectievelijk de geboorteverhalen (Luc. 1-2), de belofte van Johannes de Doper (Luc. 3:16-17) en Jezus' inaugurele rede (Luc. 4:14-30) uit het evangelie van Lucas. Uit het boek Handelingen worden Pinksteren (Hand. 2), de Samaritanen (Hand. 8) en het huishouden van Cornelius (Hand. 10) besproken. Wat blijkt is dat op cruciale momenten alle drie de lezers andere keuzes maken. Maar blijven deze binnen de grenzen en mogelijkheden die de tekst geeft? De hoofdstuk eindigt met een korte weging en bespreking van de drie besproken lezers.

Conclusie

In deze conclusie vat ik kort mijn bevindingen samen en laat zien dat er qua interpretatie een bepaalde bandbreedte is. Deze bandbreedte bevindt zich tussen de grenzen en de mogelijkheden die de tekst geeft. Een verantwoordelijke interpretatie van de Bijbelse tekst blijft binnen deze bandbreedte. Dat betekent dat een bepaalde interpretatie verantwoordelijk kan zijn, dat wil zeggen binnen deze bandbreedte blijft, zonder dat je het per sé eens bent met deze interpretatie. Alle drie de besproken wetenschappers blijven met hun desbetreffende interpretaties van de Lukaanse Geestpassages binnen deze bandbreedte. Alle drie werken ze mee met de tekst en zijn dus *coöperatieve lezers*. De mate waarin ze meewerken met de tekst verschilt echter evenals de plaats waar zij zich binnen de bandbreedte van interpretatie bevinden.